
**Cultuurhistorische waardestelling
boerderij 'Van Beijeren',
Dr. Stapenseastraat 24 te Leimuiden,
gemeente Jacobswoude**

S t i c h t i n g G r o e n e H a r t

ERFGOEDHUIS·ZH

stad & streek
CULTUURHISTORIE

**Cultuurhistorische waardestelling
boerderij 'Van Beijeren',
Dr. Stapenseastraat 24 te Leimuiden,
gemeente Jacobswoude**

Colofon

Opdrachtgever: Stichting Groene Hart te Woerden
op verzoek van de gemeente Jacobswoude.

Het project Agrarisch Erfgoed Groene Hart is een vervolg op '2003 Jaar van de Boerderij'. In het project werken Stichting Groene Hart en Erfgoedhuis Zuid-Holland nauw samen. Zij zetten de schijnwerpers op herbestemming van agrarische (bedrijfs)gebouwen die karakteristiek zijn voor het Groene Hart én die hun oorspronkelijke functie gaan verliezen, hebben verloren en/of geheel geen functie meer hebben. De ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de drie Groene Hart provincies (Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht) subsidiëren het project.

Uitgevoerd door:
Stad & Streek Cultuurhistorie Vof
Trekade 20
3137 KD Vlaardingen
Telefoon (010) 474 25 98
E-mail f.w.vanooststroom@stadenstreekcultuurhistorie.nl

Fotografie (tenzij anders vermeld) en tekst:
F.W. van Ooststroom

Datum: 15 mei 2008

Afbeelding 1 (omslag) De boerderij 'Van Beijeren', erfzijde.
Afbeelding 2 (boven) De boerderij 'Van Beijeren', voorgevel.

*Leymuiden dat met Vriesekoop verëend,
Een grooten luister aan het Rijnlands oord verleend:
Roemt op haar vruchtbre grond en aangenaame wegen,
Rivier en waters en op 't Hemels ruime zegen,
Daar menig Lustplaats die het in zijn omtrek heeft,
Het dorp voords een goed aanzien geeft.*

L. van Ollefen, 1801

1. Inleiding

In deze cultuurhistorische waardestelling wordt de boerderij 'Van Beijeren', Dr. Stapensestraat¹ 24 te Leimuiden beschreven en gewaardeerd. De rapportage vindt plaats op verzoek van de eigenaresse van de boerderij, de gemeente Jacobswoude.

De gemeente is doende een centrumplan voor Leimuiden te ontwikkelen, waarbij ook boerderij 'Van Beijeren' betrokken is. Voor het centrumplan is draagvlak van de bevolking noodzakelijk. Besloten is te onderzoeken of de boerderij behouden kan blijven. Daarbij zouden dan het woonhuisgedeelte en de woonhuisstal mogelijk om te vormen zijn tot wooneenheden of een horecavoorziening. De toekomstige functie van het koetshuis is niet zeker.

De gemeente wil na de cultuurhistorische waardestelling, schetsen laten maken van mogelijke aanpassingen en de bouwkosten globaal laten bepalen. Op basis van deze gegevens kan men een besluit nemen betreffende de haalbaarheid.

De rapportage vindt plaats in het kader van het project Agrarisch Erfgoed Groene Hart. Dit project heeft tot doel om karakteristieke agrarische bebouwing die haar functie heeft verloren te behouden en (indien mogelijk) een passende herbestemming te geven.

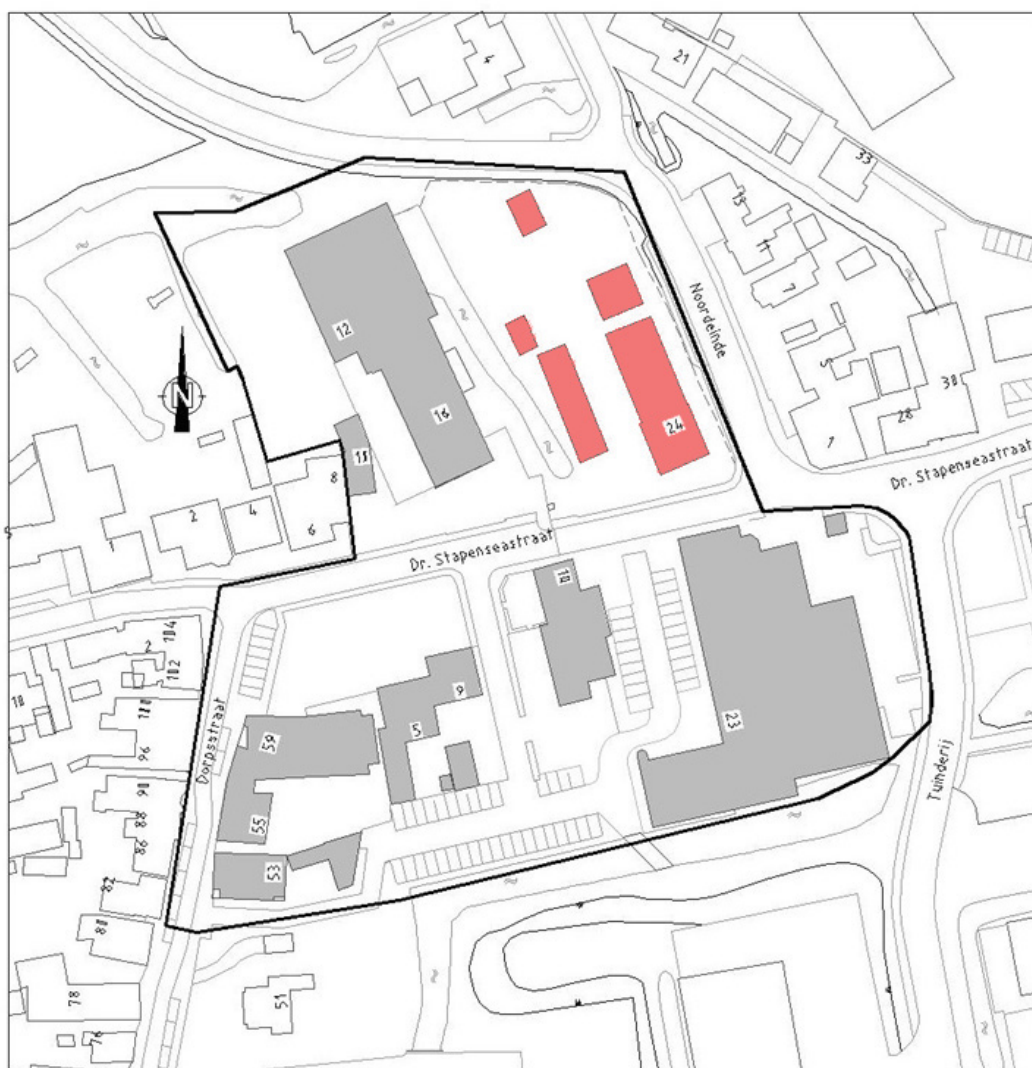
De beschrijving en waardestelling vinden plaats op basis van een bezoek aan het object (op 28 april 2008). Er is geen archiefonderzoek gedaan, wel is gebruik gemaakt van voorhanden literatuur en gegevens die welwillend werden medegedeeld door de bewoner, de heer Hendrik Slot.

De indeling van dit rapport is als volgt. In hoofdstuk 2 worden de objectgegevens vermeld. In hoofdstuk 3 wordt de typologie van de boerderijen in Rijnland beschreven, waarna in hoofdstuk 4 iets gemeld wordt over de context van het boerderijcomplex. In hoofdstuk 5 volgt een beschrijving van het in- en exterieur van de boerderij, gevolgd in hoofdstuk 6 door een korte beschrijving van de bijgebouwen. In hoofdstuk 7 komt in het kort de erfinrichting en -aankleding aan de orde. Hoofdstuk 8 geeft een overzicht van de cultuurhistorische waardestelling. Ten slotte worden in hoofdstuk 9 conclusies getrokken en worden enige aanbevelingen gedaan. Het rapport sluit af met een kort literatuuroverzicht, een bijlage en afbeeldingen.

¹ Straat vernoemd naar Dirk Stapensea (1906-1952), dorpsarts te Leimuiden.

2. Objectgegevens

Naam	'Van Beijeren'
Adres	Dr. Stapensestraat 24, 2451 AD Leimuiden
Gemeente	Jacobswoude
Provincie	Zuid-Holland
Kadastraal bekend	Leimuiden, sectie A, nummer 2535
Ligging	binnen de bebouwde kom
Eigenaresse	Gemeente Jacobswoude
Bewoners	de heer Hendrik Slot en verwanten
Huidige bestemming	
- hoofdgebouw	woonboerderij
- wagenschuur	opslag
Status	geen wettelijk bescherming
MIP-beschrijving	zie bijlage 1 (pagina 19)
Ligging	zie afbeelding 3 (onder)

Afbeelding 3. Situatie Dr. Stapensestraat 24, Leimuiden. Het omliggende gedeelte is het centrumplangebied. De rode objecten vormen het boerderijcomplex.

3. Typologie van de boerderijen in Rijnland

Hallenhuisgroep

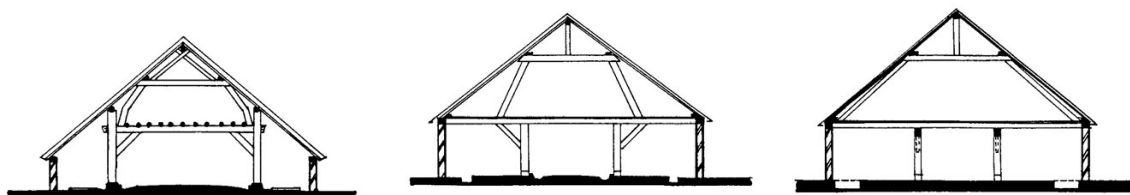
De boerderijen in het Zuid-Hollandse veenweidegebied behoren tot de zogenoemde hallenhuisgroep. Deze huisgroep wordt over vrijwel het gehele land aangetroffen, van de oostgrens tot de Noordzee en van zuidoost-Groningen tot in Noord-Limburg. De driebeukige opzet en de (oorspronkelijke) gebintconstructie met ankerbalken zijn kenmerkend, naast een brede, compacte hoofdvorm en een laag aflopend dak met lage zijmuren. In het hallenhuis wordt gewoond, gewerkt en vindt de veestalling plaats onder één dak.

Het hallentype

Bij het hallenhuis wordt het dak gedragen door een vrijstaand houtskelet, bestaande uit een aantal achter elkaar, dwars geplaatste gebinten, die in de lengterichting met elkaar zijn verbonden door balken. Ieder afzonderlijk gebint bestaat uit twee stijlen, die door een liggende balk zijn verbonden en die met schuin geplaatste korbelen worden geschoord. De oudste vorm van een dergelijk gebint is het ankerbalkgebint, waarbij de horizontale balk met een doorgaande pen en wiggen verankert is in de stijlen, vandaar de naam ankerbalk.

Deze constructie verdeelt het gebouw in drie beuken, een hoge middenbeuk (middenlangsdeel) en twee lage zijbeuken. In de zijbeuken staat het vee (met de koppen naar het midden) en in de middenbeuk wordt gewerkt, terwijl gewoonlijk op de zolder boven die middenbeuk de oogst wordt opgeslagen. In het voorhuis wordt gewoond; daar zijn in de zijbeuken slaapvertrekken en bergruimten. De stookplaats is meestal gesitueerd tegen de scheidingsmuur tussen voor- en achterhuis, die daarom ook wel brandmuur wordt genoemd. De voornaamste vensters bevinden zich in de kopgevel en vaak vindt men hier ook de voordeur.

Deze basisopzet heeft in de loop der tijd vooral in het westen van Nederland grote veranderingen ondergaan al naar gelang de plaatselijke geografische, landbouwkundige, economische en sociale omstandigheden. In het bijzonder de specialisatie naar zuivelbedrijf is hierbij van grote betekenis geweest, waarbij o.a. de brede middendeel werd versmald tot voergang en de zijmuren werden verhoogd, waarbij de ankerbalkgebinten werden vervangen door dekbalkgebinten (van zijmuur tot zijmuur) en later dikwijls door langs balkgebinten (van achterhuis tot achtergevel) (*afbeelding 4, onder*).

Afbeelding 4 Van links naar rechts: ankerbalkgebint, dekbalkgebint, langs balkgebint.

De boerderij werden voorzien van een ruime melkkelder, met daarboven een grote opkamer. Voor de productie van de zuivel werd achter de brandmuur, in het voorgedeelte van de stal, een werkruimte gemaakt.

De regio

In het noorden van Zuid-Holland (Rijnland) is de oude vorm met zijn driebeukige opzet nog herkenbaar gebleven, in het bijzonder in de stal. De werkruimte in het achterhuis kreeg een eigen stookplaats met een schouw tegen de brandmuur. Deze werkruimte kreeg ook een woonfunctie, waarna werken en wonen in het achterhuis ieder een eigen ruimte kregen. De oude woonkamer in het voorhuis (winterkamer) diende dan 's zomers voor de opslag van kaas.

Vooraf in de tweede helft van de negentiende eeuw werd er vaak een vrijstaand zomerhuis gebouwd naast het hoofdgebouw (aan de erfzijde). Hier ging men 's zomers wonen en werken. Vaak was er een, door een paard aangedreven karnmolen in of bij dit zomerhuis gelegen. Naast boter werd er ook kaas gemaakt (in deze regio volvette Goudse kaas). Voor het verwarmen van water was er een waterfornuis. Natuurlijk was er een schouw en soms ook een bakoven. In later tijd werden zomerhuizen vaak als ouderwoning gebruikt.

In de versmalde stal stonden de koeien met de koppen naar het midden. De stal had aan weerszijden achter de koestanden een grup (mestgoot) en een smalle kruigang voor het afvoeren van de mest. In de achtergevel weerspiegelt zich dat in twee mestdeuren ter weerszijden en een hooideur in het midden. Direct achter de stal staat een hooiberg. Ook op de stalzolder kan hooi opgeslagen worden dat via een hooiluik naar binnen wordt gestoken.

4. Context van het boerderijcomplex

Op het Verzamelplan van de kadastrale minuut uit 1828 lijkt het er op dat er nog geen dorpskern Leimuiden bestond (de kadastrale minuutkaart is helaas niet voorhanden). Alleen de kerk aan de huidige Dorpsstraat staat op de kaart vermeld. Wel veel bebouwing is getekend langs de Drecht in de buurtschappen Vriezekoep en Bilderdam, langs de Oude Wetering en langs de weg naar Rijsaterwoude.

Een voorganger van het kerkje moet er in 1063 al gestaan hebben, gezien de vermelding van 'Leithemutha' in een kerkelijk document. De naam Leimuiden duidt op de monding van een riviertje (de Drecht) in het Leidsche Meer: Leidse- of Leijmond werd later Leimuiden. Het Leijdsche Meer en het Haerlemmer Meer werden omstreeks 1850 drooggemalen. In de eeuwen daarvoor was in de omgeving van Leimuiden veel veen afgegraven of opgebaggerd. De plassen die op deze wijze ontstonden werden ook drooggemalen en zo ontstonden de droogmakerijen als de Vriezekoopsche Polder, de Wassenaarsche Polder en in het westen de Groote Heilige Geestpolder. De droogmakerij rond de dorpskern is de Griet Polder. Op kaartblad 404 van de Chromotopografische Kaart des Rijks (schaal 1:25.000) is goed te zien dat het dorp Leimuiden op een soort eiland ligt temidden van de lagergelegen landbouwgronden. Deze topografische kaart is uit 1875, herzien in 1888 en gedeeltelijk herzien in 1912. Het noordelijk deel van de Griet Polder is dan nog niet (her)ontgonnen. Het is waarschijnlijk dat de boerderij 'Van Beijeren' op de kaart staat afgebeeld, maar dat is niet goed te zien.

Tot ver in de twintigste eeuw was de agrarische bedrijvigheid de belangrijkste bron van bestaan. Andersoortige bedrijven ontstonden allereerst aan de Westerdijk. In de dorpskern kwam de broodfabriek van de firma Beuk (nu Super de Boer). Eveneens aan de Dr. Stapensestraat was de garage van de busonderneming Maarse en Kroon, gelegen naast het terrein van de boerderij 'Van Beijeren'. Het karakteristieke kantoorgebouw van de garage herbergt thans

een makelaarskantoor. Aan de overzijde van de straat staat Café het Wapen van Leimuiden, een stijlvol pand uit de jaren dertig. Verderop langs de Dr. Stapenseastraat, tegenover de Dorpsstraat, staan een paar architectonisch waardevolle villa's in chaletstijl. Aan het Noordeinde, tegenover de zijgevel van 'Van Beijeren' staat nog een bijzonder mooi woonhuisje uit de negentiende eeuw. Het moderne winkel- en wooncomplex tegenover de boerderij detoneert door een te groot en hoog bouwvolume.

Afbeelding 5

De opstallen:

1. Hoofdgebouw
2. Koetshuis
3. Hooiberg
4. Wagenschuur
5. Schapenschuur

5. De boerderij 'Van Beijeren'

De boerderij 'Van Beijeren' is gelegen direct naast het vroegere bedrijfsterrein van Maarse en Kroon. Aan de andere zijde van het boerderijterrein ligt het Noordeinde en achter het terrein loopt de Grietpolderweg. Tussen het boerderijterrein en het terrein van het vroegere Maarse en Kroon loopt een sloot. Ook aan de kant van het Noordeinde werd het terrein vroeger afgesloten door een sloot. De boerderij ligt met de voorzijde aan de Dr. Stapenseastraat. De boerderij ligt ongeveer op het zuidoosten georiënteerd. Voor het gemak wordt hierna de voorgevel de zuidgevel genoemd, enz.

Op het boerderijterrein staan zes opstallen (*afbeelding 5, boven*): 1. het hoofdgebouw met een woon-, werkgedeelte en stal; 2. een koetshuis met stallen; 3. een vroegere hooiberg; 4. een wagenschuur en 5. een schapen en/of varkensschuur.

De eerste steen is in 1902 gelegd. Twee kleine gevelstenen ter weerszijden van de voordeur herinneren daaraan: *'De eerste steen is gelegd op 8 maart 1902'* en *'Door Cornelia Elizabeth Daman'*. Bij verkoopakte van 29 juli 1907 wordt Jacobus Adrianus van Beijeren, landbouwer te Leimuiden, eigenaar van huis, schuur en erf, en van een nevenstaand winkelpand. Uit het document blijkt dat het woondeel van de boerderij in twee gedeelten zal worden bewoond. Op de bijbehorende grond, ten oosten van het erf staat tevens een houten pakhuis dat niet in de koop is begrepen; het blijft eigendom van ene Zwanenburg. Hij krijgt het recht om stapvoets met paard en wagen van en naar de openbare weg te rijden. Het is niet duidelijk hoe de situatie indertijd was en waar winkel en pakhuis precies stonden. De naam van de boerderij is kennelijk afkomstig van de in 1907 eigenaar geworden J.A. van Beijeren.

Het agrarische bedrijf op de boerderij is enkele jaren geleden beëindigd. De boerderij is toen aangekocht door de gemeente, die deze inmiddels verhuurt aan de familie Slot.

5.1 Het interieur van het hoofdgebouw

Voorhuis

Het voorhuis wordt in tweeën gedeeld door een betegelde middengang. De wanden zijn voorzien van een geschilderde lambrisering. In de gang bevinden zich (behalve de voordeur) de deuren van vrijwel alle aangrenzende ruimten, plus de deur naar de zoldertrap.

Aan de niet-erfzijde liggen (van voor naar achter) respectievelijk een woonkamer een alkoof (slaapkamer) en de opkamer. Aan de andere kant van de gang respectievelijk twee kamers *en suite* en een kleine slaapkamer.

Zowel de kamers *en suite* als de voorkamer hebben fraaie stucplafonds met middenmedaillon, lijsten en hoekdecoraties in neorenaissancestijl (*afbeelding 10, pagina 20*). De indeling en aankleding van de kamers in het voorhuis volgen de stijl van het welgestelde stedelijk interieur uit die tijd. Alleen de opkamer en de kaaskelder getuigen van het agrarische karakter van het voorhuis,

In de beide voorkamers zijn zwartmarmeren schoorsteenmantels aanwezig, met daarboven een eenvoudige rechthoekige boezem met geprofileerde kroonlijst. De schoorsteenmantels hebben een kroonlijst met daaronder gedecoreerde consoles. Ze zijn typerend voor de bouwtijd (*afbeelding 11, pagina 20*). Een van de schoorsteenmantels heeft in het kachelgat nog de originele betegeling met afwisselend zwarte tegeltjes en tegeltjes met geel/groene bloem en bladdecoraties.

De ramen hebben (hadden) binnenluiken, die vanuit de schuin lopende dagkanten konden worden getrokken (o.a. in de opkamer zijn ze nog aanwezig en functionerend). De dagkanten bestaan uit een smal paneel dat met profiellijstjes is afgezet (*afbeelding 12, pagina 20*).

De wanden zijn betegeld en bespannen met jute. In de voorkamer ook de deur naar de alkoof en de kastdeuren. Andere deuren zijn paneeldeuren met bossingen. Aan de binnenkant van diverse deuren zijn nog de originele kleuren zichtbaar: ossenbloedrood met goudkleurige profiellijstjes rond de panelen. Tussen de beide suites is een zeer fraaie schuifdeurwand. Niet alleen hebben de schuifdeuren fraaie glas in lood ramen, maar vooral de schuine dagvlakken (ook boven de deuren) geven het geheel een bijzonder 'perspectief' (*afbeelding 13, pagina 20*).

De opkamer is te bereiken via een klein trapje (met een kwart). Dit trapje is ook geschilderd in de nog originele kleuren: de treden in licht zeegroen, de randen in donkerder zeegroen. Op de treden is een 'traploper' geschilderd in ossenbloedrood met een goudkleurige bies. De zeegroene kleuren komen terug op het houtwerk in de opkamer, zowel op het balkenplafond (*afbeelding 14, pagina 20*), de raamkozijnen en de schuifluiken (*afbeelding 16, pagina 21*), als op al het houtwerk van de bedstee. Deze bedstee heeft twee deuren en onder het bed zit een lade (*afbeelding 15, pagina 21*). In de bedstee is een groot ventilatieluik dat uitmond in het 'trappenhuis' van de kelder. Boven die keldertrap is in de opkamer een kledingkast ingebouwd. Merkwaardig is de situatie dat het raam van de opkamer op de vloer van die kamer 'staat', zodat men op ooghoogte nauwelijks naar buiten kan kijken. Het buitenaanzicht was kennelijk belangrijker dan het praktische gebruik van het raam. De kelder onder de opkamer is bereikbaar vanuit het achterhuis en wordt daar besproken.

Wellicht zijn er in de alkoof oorspronkelijk bedsteden geweest. Nu is de kamer beschoten met hardboard panelen die zijn behangen. Ook in de kleine slaapkamer is thans geen spoor van bedsteden.

Voorhuiszolder

Vanuit de middengang is via een brede, steile trap de voorhuiszolder bereikbaar. De trap is geschilderd in een bruingele kleur. Ook hier een 'traploper', nu eveneens in ossenbloedrood, maar nu met een zeegroene bies afgezet (*afbeelding 17, pagina 21*).

Op de zeer ruime zolder is de binnenzijde van de dakkapel te zien en de twee paar ramen in de zijgevels. De dwarskap wordt gedragen door spanten die bestaan uit dekbalkjukken met jukbalkschoor. Op de jukken staan jukstijlspanten met schoren. Het dakbeschot van kraaldelen is op gordingen bevestigd. Een en ander is uit de bouwtijd. Op diverse balken bevinden zich telmerken (*afbeelding 18, pagina 21*).

Achterhuis

De centrale gang in het voorhuis eindigt in de werkkeuken. Dit is de grootste ruimte in het hoofdgebouw (behalve de stal). Naast deze werkruimte ligt de dagelijkse woonkamer, vroeger wellicht vooral 's zomers in gebruik. In deze zomerkamer is later een grote raampartij aangebracht. In de wand met de kleine slaapkamer is een diepliggende deur met aan een zijde een wandkast en aan de andere zijde een hoogzittende kleine kast. Wellicht was het een zogenoemde broodkast (*afbeelding 19, pagina 22*). Alle deuren zijn paneeldeuren, waarbij het bovenpaneel hoger is dan het onderpaneel. De achterkant van de deuren bestaat uit verticale delen en is in enkele gevallen nog okergeel. Het bovenpaneel in de tussendeur met de keuken is vervangen door glas. In de doorgang naar de keuken is de toegang naar een toilet gelegen. Of dit toilet uit de bouwtijd dateert is niet duidelijk.

In de keuken is in een latere periode een kleine badkamer gebouwd, tegen de tussenmuur met de stal. Naast deze badkamer bevindt zich een gemetselde waterbak, van waaruit water in de voergoten van de stal kon stromen. Tegen de tussenmuur met de dagelijkse woonkamer staat een smalle, hoge schouw, met aan een zijde een halfopen voorraadkast (*afbeelding 20, pagina 22*). De schouw is aan de binnenzijde betegeld (nog zonder voegen). In de schouw is een verhoging aangebracht met een onduidelijke functie, misschien stonden daar petroleumstellen. Het houtwerk, de deuren en de enkelvoudige plafondbalken zijn geschilderd in twee kleuren blauw, een kleur waarvan wordt aangenomen dat deze vliegen weert. Naar verluidt werd er op de boerderij kaas gemaakt. Een daartoe benodigd waterfornuis, waaronder met open vuur gestookt werd, zal in de bouwtijd niet meer gangbaar geweest zijn. Het water zal op het fornuis in de schouw zijn opgewarmd. In deze ruimte zit de deur naar de kelder. Deze deur is extra dik, om beter te isoleren. Achter de deur bevindt zich een gemetselde trap.

Kelder

De trap heeft zes treden, de kelder is dus relatief diep. De kelder heeft een plafond dat wordt gevormd door ondiepe troggewelfjes. De liggers zijn van ijzer. Deze constructie behoeft extra aandacht. Als het ijzer nog verder zal gaan roesten kan in de loop der tijd (door volumetoename) een grote zijwaartse druk ontstaan die ontwrichtend kan werken. Tegen twee wanden van de kelder staan

op verhogingen, gemetselde waterbakken voor het pekelen van de kazen (*afbeelding 21, pagina 22*). Die wanden zijn voorzien van een klamplaag, om ze waterdicht te maken. De vloer is belegd met grijze plavuizen in halfsteens verband. De brede keldervensters hebben klapramen. Er is geen spoor van de gebruikelijke binnenluiken (*afbeelding 22, pagina 22*).

Stal

Vanuit de werkkeuken is de stal bereikbaar. Het is (was) een traditionele grupstal van een type dat in de zeventiende eeuw in het westen van het land is vervolmaakt en daarna slechts weinig veranderingen heeft ondergaan. Uiteindelijk werd dit type stal in grote delen van het land tot in deze eeuw toegepast. De stal heeft een langs balkgebint, waarbij de ligger van voor naar achter over de standvinken loopt (*afbeelding 23, pagina 22*). De langs balk in de boerderij 'Van Beijeren' is wel buitengewoon uniek: deze is van ijzer! De langs balk wordt gevormd door een ijzeren I-profiel. De balk wordt ondersteund door ronde gietijzeren zuilen, compleet met basement en een soort plat kapiteel, dat naar twee zijden stijfheid aan de constructie verleent (*afbeelding 24, pagina 22*). Roestvorming van het basement heeft de knieboom langs de voergoot beschadigd.

De indeling van de stal, met voergang, voergoot, knieboom, koestand (met rubberen matten), rolla, grup en achter- of mestgang is nog compleet aanwezig en slechts met zand en houten vlonders geëgaliseerd. De schoftboom en koestaken zijn verwijderd. Wel aanwezig zijn later aangebrachte drinkbakken, gemaakt van gresbuis. Over de ijzeren langs balk lopen houten balken van zijmuur tot zijmuur waarop de zoldervloer is bevestigd.

Naar verluidt werd een deel van de stal vroeger in de zomerperiode als woon- en werkruimte gebruikt ('zomerstal'). Dit is een verschijnsel dat vooral in het oosten van de provincie (Lopikerwaard, Vijheerenlanden), gangbaar was (ook in andere delen van het land).

Stalzolder

Er is geen verbinding tussen de voorhuiszolder en de stalzolder. Het staldak kapt niet aan op het voorhuisdak. De stalzolder, die boven het achterhuis doorloopt, is bereikbaar met een opklapbare trap op de voergang. De stalzolder is een ongedeelde ruimte. De kapconstructie bestaat hier uit nokstijlsparanten met een spantbalk en kreupele stijlen met blokkelen. Aan een zijde van de zolder hangen aan de sparanten houten haken, waarschijnlijk bedoeld om daar ronde stokken op te kunnen plaatsen, waarover de was te drogen werd gehangen.

Boven de schouw in het achterhuis is naast de schouwboezes een rookkast gebouwd, om vlees te roken (*afbeelding 25, pagina 23*). Onder het dakbeschot aan de erfzijde zijn hier twee bedsteden getimmerd en een kast. De kleur van het houtwerk is grijs. Eén bedstee heeft twee enkelvoudig opgeklampte deuren, de andere heeft geen deur (*afbeelding 26, pagina 23*). Er kan van worden uitgegaan dat deze bedsteden bestemd waren voor knechten.

Het 'dakbeschot' van de stalzolder wordt gevormd door een laag stro.

5.2 Het exterieur van het hoofdgebouw

Zuidgevel

De zuidgevel (voorgevel) is volledig symmetrisch en gemetseld in een grauwrode steen, zoals de gehele boerderij in Waalformaat (ca. 21,5x10x5 cm). In het midden van de gevel is de voordeur gelegen in een portaaltje (*afbeelding 2,*

titelpagina). In dit portaal is een 'lambrisering' van verglaasde tegeltjes van afwisselend een geel bloemdecor en effen mosgroen, typerend voor de bouwtijd. De voordeur is eveneens uit de bouwtijd en heeft boven twee hoge raampjes een driehoekig fronton met twee geprofileerde consoles. Om de ramen en panelen zitten rijke profiellijsten. Het glas is halfmat profielglas. Mogelijk zat hier vroeger een smeedijzeren decoratiehekje achter het (helder) glas, dat was gebruikelijk bij dergelijke voordeuren.

Boven de deur is een getoogde hanenkam gemetseld met twee keperbogen in gele steentjes daarin verwerkt (*afbeelding 27, pagina 23*). Boven de deur zit een bovenlicht. De vensters hebben halfsteens, getoogde strekken met een 'gekuifde' en gedecoreerde sluitsteen van hardsteen. In de boogvelden is een patroon aangebracht van gele verblendstenen en grijs verglaasde stenen in een keperverband en in een verband met steeds twee liggende en staande stenen met daartussen rode, halve stenen (*afbeelding 28, pagina 23*).

De vensters zelf zijn schuifvensters met wisseldorpels. Het schuifraam is in tweeën gedeeld en het bovenlicht in achten (2x4). De bovenlichten zijn van geel geprofileerd glas, eveneens kenmerkend voor de bouwtijd.

In het gevelvlak zijn smalle drie gepleisterde banen opgenomen, die de raampartij markeren. Ook is er een gepleisterde smetrand.

Zowel onder, als langs de dakgoot is een profiellijst aangebracht. Het dak is belegd met kruispannen. In het midden, boven de voordeur, is een dakkapel met sierlijke 'wangen'. Het kapelletje heeft een zadeldak, het timpaan en de raamomlijsting zijn rijk voorzien van profilering en decoratie. Ook is er een kleine makelaar.

Al met al een stijlvolle voorgevel die de welstand van de bouwheer moest demonstreren, maar ook een beeld geeft van de mode en van de stand der techniek in de bouwtijd.

Oostgevel

De oostgevel, is de zijgevel aan de niet-erfzijde. Hier is goed te zien dat het dak een mansardedak is. Er is een klein dakoverstek (op houten klossen) en een eenvoudige windveer. Deze gevel is ook een stuk soberder gedecoreerd (*afbeelding 29, pagina 24*). De vensters hebben hanenkammen en een lekdorpel. Ook hier op de begane grond schuiframen met gedeelde bovenlichten van geel glas. Het linkerraam (van de voorkamer) is erg smal, dat van het rechter (opkamer)raam is vergelijkbaar met de voorgevel vensters. Onder dit raam zitten twee brede en lage keldervensters die voorzien zijn van diefijzers. Opvallend is dat de keldervensters geen buitenluiken hebben (er waren ook geen binnenluiken).

Tussen deze ramen zit een later aangebracht dubbel venster (van de aalkoof). Boven dit kozijn geen strek of hanenkam. De beide draairamen hebben een vierruits roedeverdeling. Mogelijk dateert het venster van juist vóór de oorlog. De twee zoldervensters zijn T-vensters en hebben een steens hanenkam. Midden in de gevel zit een fraai, opengewerkt gietijzeren muuranker. Het is het enige muuranker in het voorhuis. De gevels van het achterhuis en stal hebben wel veel muurijzers.

Het T-venster en de deur van het achterhuis (de huidige woonkeuken) hebben opvallend bredere kozijnen dan die van het voorhuis. De deur zelf is wellicht een vervanging van een voorganger, want deze oogt meer als een voordeur uit de jaren dertig. Boven het raam een

hanenkam en boven de deur een rechte strek. Een leuk detail vormt het slijtspoor op de ondergevel naast de deur. Daar zijn decennialang melkbussen tegen de gevel gezet (*afbeelding 30, pagina 24*). In de oostgevel van de stal zitten vier getoogde, lage, gietijzeren stalramen van het type met zeskantig draaibaar middenraampje. Onder de stalramen zitten gemetselde lekdorpels. Boven de stalramen steken ventilatiebuizen uit de muur. Het zijn redelijk moderne oplossingen voor het ventilatieprobleem in de stal, dat kennelijk niet voldoende werd opgelost door het openzetten van de draairaampjes in de stalramen. De stal en het achterhuis hebben een zadeldak en zijn gedekt met gesmoorde kruispannen.

Noordgevel

De noordgevel is de achtergevel van de stal. Deze is typerend voor de achtergevels in Rijnland en Delfland, namelijk voorzien van drie deuren. Eén hooideur in het midden en ter weerszijden twee mestdeuren. Deze laatste liggen in het verlengde van het kruipad achter de koeien. Via kruipad en mestdeur werd de mest naar buiten gekruid. Door de hooideur (die iets hoger in de gevel zit) ging het hooi naar binnen vanuit de hooiberg die recht achter de stal staat. Dat laatste is kenmerkend voor Rijnland, in Delfland staat de hooiberg altijd naast de stal, aan de erfzijde. Boven de hooideur zit een hooiluik, dat wordt geflankeerd en bekroond door drie gietijzeren rozetvensters die licht geven aan de stalzolder. De deuren zijn gemaakt van verticale delen met kraalprofiel (*afbeelding 31, pag. 24*).

Westgevel

Het gevelgedeelte van de stal is vergelijkbaar ingedeeld als dat aan de niet-erfzijde. Op de scheiding van de stal en het achterhuis zit een deur, die thans als toegangsdeur gebruikt wordt. De gevel van het achterhuis (dagelijkse woonkamer) heeft een verandering ondergaan, in die zin dat het aanwezige venster (of vensters) is vervangen door een groot exemplaar met openslaande zijramen, klapraampjes daarboven en een groot middenraam, met bovenraam. Onder dit kozijn zit een lekdorpel van tegels met een bruine zoutglazuur afwerking. Dit venster is van na de oorlog, uit de jaren zestig of zeventig. De zijgevel van het voorhuis heeft meer vensters dan de gevel aan de niet-erfzijde (*afbeelding 1, omslag*). Hier zitten de ramen van de achterslaapkamer, de achterkamer en een smal raam van de voorkamer. De vensters zijn identiek als die in de andere zijgevel (de originele). Ook hier twee zolderramen.

6. Bijgebouwen

Koetshuis

Naast het hoofdgebouw staat het koetshuis, waarvan alleen het voorgedeelte als zodanig is bedoeld. Het achterdeel is verdeeld in enkele stalruimten, voor bijvoorbeeld jongvee en paarden.

Het koetshuis heeft een zadeldak en is gedekt met gesmoorde kruispannen. In tegenstelling tot het hoofdgebouw zijn de muren halfsteens. Wel is dezelfde baksteensoort gebruikt (*afbeelding 32, pagina 25*).

De voorgevel wordt voor een groot deel in beslag genomen door de inrijdeuren. Boven deze deuren een iets getoogde strek van rode (Leidse) steen met drie natuurstenen blokken met bossage en randslag. Ook in de halfsteens rand rond de twee gietijzeren rozetvensters in de bovengevel, zitten op dergelijke wijze bewerkte blokjes natuursteen. De dakrand heeft een eenvoudige windveer met gesneden hangwerk en makelaar.

In de zijgevel aan de erfzijde zitten afwisselend gietijzeren stalramen (als in het hoofdgebouw) en deuren. De achterste deuropening is ingehakt. Boven dit deurkozijn geen rechte strek, zoals de andere deuren hebben, maar een betonnen latei. Deze laatste deur heeft een boven- en onderdeur. Bovenlangs de zijgevel zitten veel muurijzers met ventilatieopeningen ertussen. In de andere zijgevel (aan de niet-erfzijde) zit slechts één deur, maar vijf stalramen. Onder één van deze ramen is een gevelopening, wellicht om hierdoor paardenmest naar buiten te kunnen werken. Of is het de toegang tot een varkenshok?

De achtergevel toont een hooiluik in de bovengevel, met een kepervormige bovenzijde. Daaronder een deur (met boven- en onderdeur) en een raam (met roedeverdeling in vieren). Het muurwerk is hier vernieuwd. Het lijkt er op dat er een brede, dubbele deur heeft gezeten. De dakrand is hier, onder de dakpannen, afgewerkt met een cementrand (*afbeelding 33, pagina 25*).

Wagenschuur

Direct, schuin achter het koetshuis staat een vervallen, houten wagen- en gereedschapschuur. In de lange, naar het erf gerichte gevel zitten drie dubbele inrijdeuren van verticale delen (*afbeelding 34, pagina 25*). De bovengevel en de andere wanden zijn gemaakt van horizontale delen. Het lessenaardak is bekleed met metalen golfplaten. Tegen de noordgevel is een klein kippenhok geplaatst.

Hooiberg

Achter de stal van het hoofdgebouw staat een hooiberg, waarvan de gevels onlangs zijn dichtgezet met wanden van zwartgebeitste rabatdelen. In de gevel aan de erfzijde zitten twee opklapbare, metalen garagedeuren: de vroegere hooiberg wordt thans als garage en fietsenstalling gebruikt. De hooiberggroeden zijn boven dakniveau verdwenen, maar het tentdak van metalen golfplaten is er nog.

Schapenschuur

Achter op het boerderijterrein staat een stenen schuur met een lessenaardak. Het is opgetrokken uit witte kalkzandsteen, een kunststeen vervaardigd uit kalk en zand. In 1880 werd in Duitsland aan Wilhelm Michaelis octrooi verleend voor het fabricageproces van deze steen. De stenen worden onder hoge druk geperst en daarna onder invloed van stoom gehard. In Nederland kwam de eerste kalkzandsteenfabriek in 1898. Tegenwoordig wordt kalkzandsteen vooral gebruikt voor binnenmuren, maar in de eerste helft van de twintigste eeuw ook voor buitenwerk.

Opvallend is dat de witte stenen zijn gevoegd met een roze mortel (*afbeelding 36, pagina 25*). Delen van de schuur zijn wit gesaust. In de lage gevel zitten twee, aan de bovenkant getoogde, lage openingen. In de hoge gevel zitten twee gietijzeren, getoogde stalramen met een roedeverdeling in zessen. De schuur zal waarschijnlijk enige decennia later zijn gebouwd dan het hoofdgebouw en het koetshuis. Thans wordt de schuur gebruikt voor het houden van schapen. Vroeger was het waarschijnlijk een varkensschuur (*afbeelding 35, pagina 25*).

7. Erfinrichting en aankleding

Vooral het voorerf is imponerend. De statigheid van het voorhuis wordt versterkt door de vier bruine beuken voor de boerderij. Ook de drie kastanjabomen versterken de monumentaliteit van het voorhuis. Rond het voorhuis is een, met

klimp begroeid perk, dat omgeven is door lage buxushaagjes. Een dergelijke tuinaankleding is niet traditioneel bij boerderijen in de regio, maar juist bij een boerderij in de dorpskern goed passend. Het lage hek als afscheiding tussen het erf en de straat is karakteristiek voor in een dorpskern liggende boerderijen. Jammer is dat het hek eigenlijk te modern is voor de stijl van de boerderij. Rond de boerderij ligt een strook grint en ook de oprit en de rest van het erf zijn voorzien van grint. Dit is zeer passend. Achter de boerderij ligt een kleine weide, omgeven door een windsingel. Ook westelijk van het koetshuis staat opgaand geboomte. De daar aanwezige sloot op de erfscheiding is zeer vervuild. Langs de straat, tussen de erfscheiding en het koetshuis ligt een siertuin met o.a. vaste planten en kleine coniferen (*afbeelding 6, onder*).

Aan de andere kant van de boerderij, ter hoogte van de achterzijde van de stal, staat een hoogstam fruitboom (*afbeelding 7, onder*). Het zal een laatste restant zijn van een vroeger veel grotere boomgaard. Hier staat nog een grote kastanje. Het geheel maakt een verzorgde indruk, waarbij het traditionele onderscheid tussen 'voor' (representatief) en 'achter' (wat ruiger) goed tot zijn recht komt. Dit onderscheid wordt ook aangetroffen in een verschil in detaillering en architectuur tussen het voorhuis en het achterhuis/stalgedeelte.

Afbeelding 6
Voortuin van de
boerderij 'Van
Beijeren'.

Afbeelding 7
Hoogstamfruitboom en
kastanje naast de
vroegere hooiberg.

8. Cultuurhistorische waardestelling

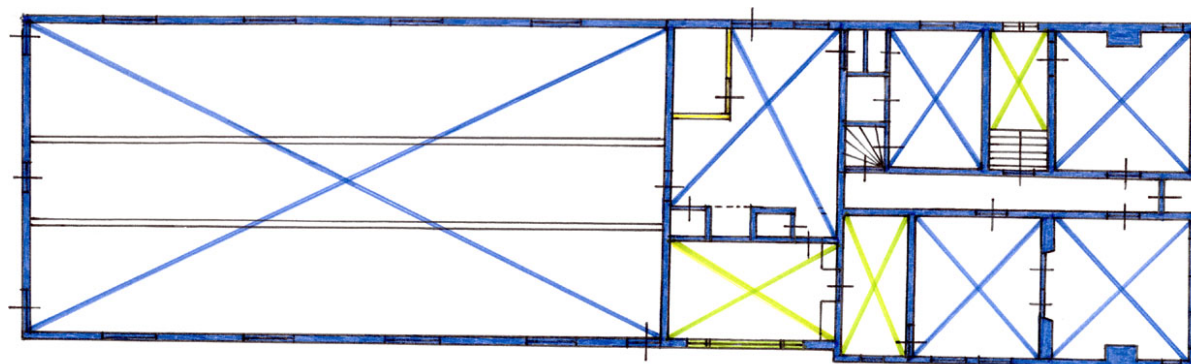
categorie	beschrijving, toelichting	monumentwaarde		
		hoog	positief	indifferent
boerderij				
extern	Voor de regio en voor de bouwtijd is boerderij 'Van Beijeren' een kenmerkende langhuisboerderij, waarbij in de stal de driebeukigheid van het hallenhuistype bewaard is gebleven.	x		
context	De boerderij ligt in de dorpskern, in de directe omgeving liggen enkele beeldbepalende panden. Het tegenoverliggende woon- en winkelcomplex is storend door een te groot bouwvolume. Het boerderijgebouw is goed zichtbaar vanaf de openbare weg, mede door de 'strategische' ligging tussen kruispunt en dorpsplein.	x x		x
exterieur				
bouwmassa	Boerderij met rechthoekige plattegrond. Bakstenen muren en met kruispannen gedekte kappen. Dwarskap boven voorhuis en langskap boven achterhuis/stal, waardoor duidelijk onderscheid in voorhuis en achterhuis/stal.	x		
gevels	Gevels van Waalformaat bakstenen in kruisverband. Vrijwel alle kozijnen uit de bouwtijd (1902), in kenmerkende stijl. Voorgevel met decoratieve boogvullingen. Betegeld portaal, fraaie voordeur. Fraaie rozetvensters in achtergevel. Gietijzeren stalvensters.	x		
constructie	Hoofdgebouw gebouwd op staal. Enige verzakkingen in achterhuis/stal. Kelderplafond met troggewelfjes en ijzeren liggers. Roest kan desastreus werken op constructie. Unieke gietijzeren standvinken en ijzeren langsbalk in stal. Authentieke balklagen in achterhuis en stal. Kap uit bouwtijd boven voorhuis. Kap uit bouwtijd boven achterhuis/stal.	x	x	x
dak	Mansardedak boven voorhuis. Fraaie centrale dakkapel. Kruispannen. Zadeldak boven achterhuis en stal. Kruispannen.	x	x	
interieur				
begane grond				
indeling	Duidelijk onderscheid tussen voor- en achterhuis. 'Stads' voorhuis. Weinig verbouwingen. Badkamer toegevoegd in woonkeuken.	x		x
bouwkundige elementen	Bijzondere elementen zijn: schoorsteenmantels en schuifdeurwand in voorhuis. Bedsteewand in opkamer. Pekelbakken in kelder. Schouw en gemetselde waterbak in achterhuis. Gietijzeren standvinken en ijzeren langsbalk in stal. Traditionele grupstal.	x		
interieurafwerking	Stucplafonds. Wanden en kasten met bespanning in voorhuis. Divers authentiek schilderwerk. Betimmering alkoof.	x		x

(vervolg)		monumentwaarde		
		hoog	positief	indifferent
interieur				
verdieping				
bouwkundige elementen	Rookkast en ingebouwde bedsteewand op achterhuiszolder.	x		
koetshuis				
bouwmassa	Langwerpig, rechthoekig gebouw. Kenmerkend voor bouwtijd.	x		
gevels	Baksteen Waalformaat. Puntgevels. Voorgevel met inrijdeuren en gietijzeren. rozetvensters, hangwerk en gesneden makelaar. Gietijzeren stalramen in zijgevels. Achtergevel vernieuwd.	x		x
constructie	Balkenplafond en kapconstructie uit de bouwtijd. Halfsteens muren.	x		x
dak	Zadeldak met kruispannen.	x		
interieur	Interieur opgedeeld in koetshuis en diverse stallen.		x	
hooiberg				
bouwmassa	Vierkant gebouw.		x	
gevels	Gebeitste rabatdelen, metalen garagedeuren in gevel aan erfzijde.		x	
constructie	Van oorspronkelijke hooiberggroeden en lanen is niets meer over.			x
dak	Relatief moderne hooibergkap van metalen golfplaten.		x	
wagenschuur				
bouwmassa	Rechthoekig houtengebouw. Houten wagenschuren niet gebruikelijk in regio.		x	
gevels	Houten delen. Drie inrijdeuren.		x	
constructie	Vervallen staat		x	x
dak	Lessenaardak met metalen golfplaat.			x
varkensschuur				
bouwmassa	Rechthoekig gebouw.		x	
gevels	Witte kalkzandsteen, roze voegen.		x	
constructie	Balkenplafond.		x	
dak	Lessenaardak, cementvezel golfplaten.			x
erf				
erfinrichting	Traditionele erfstructuur. Traditionele erfbebouwing aanwezig (koetshuis, wagenschuur, 'hooiberg'). Varkensschuur op achterterrein.	x		
groene aankleding	Voor de boerderij imposante bruine beuken, naast het voorhuis grote kastanjes. Perken met buxushaagjes rond voorhuis. Siertuin nabij koetshuis. Opgaande bomen rond boerderijterrein. Slechts één hoogstamfruitboom.	x		
verharding	Traditionele grintverharding aan erfzijde. Veel gras.	x		

Ter illustratie van de cultuurhistorische waardering van het hoofdgebouw is deze schematisch weergegeven op de plattegrond (*afbeelding 8, onder*). De getrapte waardering voor het muurwerk is weergegeven in de heldere kleuren:

- blauw (hoge monumentwaarde)
- groen (positieve monumentwaarde)
- geel (indifferente monumentwaarde).

De diagonale kruisen geven de waardering van balklagen en plafonds aan.

Afbeelding 8 Cultuurhistorische waardering.
De plattegrond is niet op schaal getekend.

Afbeelding 9 Loodrechtopname van het centrum van Leimuiden, met middenboven de boerderij 'Van Beijeren'. Bron: Google Earth.

9. Conclusies en aanbevelingen

Deze rapportage beschrijft een onderzoek naar de cultuurhistorische waarden van het hoofdgebouw en de bijgebouwen van boerderij 'Van Beijeren' in Leimuiden, gemeente Jacobswoude. De boerderij is onderwerp van onderzoek omdat de eigenaresse wil bezien of het complex behouden kan blijven, mogelijk met gedeeltelijk een nieuwe bestemming.

De boerderij geniet geen monumentbescherming. Uit de voorliggende cultuurhistorische rapportage blijkt de bijzondere en waardevolle karakteristiek van deze boerderij. Om deze te behouden is opname in het te ontwikkelen centrumplan sterk aan te bevelen.

Het hoofdgebouw is in 1902 gebouwd. Vooral het voorhuis vertoont bouwkundige en architectonische kenmerken die zeer karakteristiek zijn voor die tijd. Het betreft zowel traditionele kenmerken, als vernieuwingen in bouwtechniek en materiaaltoepassing. Opmerkelijk is ook het beperkte boerderijkarakter van het voorhuis. Zo zijn er bijvoorbeeld geen kelderramen te zien in de voorgevel.

Zowel aan het exterieur als aan het interieur zijn in de loop der tijd slechts kleine veranderingen aangebracht. Dat is des te opmerkelijker, daar de boerderij in het centrum van het dorp ligt, op een steenworp afstand van winkels en andere voorzieningen. Functiewijziging en verbouwingen liggen dan vaak voor de hand. Ook aanpassingen aan de ontwikkeling in de agrarische bedrijfsvoering hebben slechts in zeer bescheiden mate plaatsgevonden. Thans zien de boerderij en het koetshuis er nog vrijwel hetzelfde uit als in de bouwtijd. Dat is zeldzaam. Ook het erf is opmerkelijk ongeschonden. De boerderij met de hoge bruine beuken en kastanjes is zeer beeldbepalend in het dorpscentrum.

Klein, maar opmerkelijk zijn de verschillen in uitvoering van het voorhuis en van het achterhuis en de stal. Het lijkt er op dat het voorhuis speciaal is ontworpen, terwijl het achterhuis en de stal meer 'standaard' zijn. Voorhuis en achterhuis/stal hebben zelfs geen gezamenlijk dak. De stal is een goed voorbeeld van de eindfase van de ontwikkeling van de Hollandse stal. Vooral bijzonder en monumentwaardig is de toepassing van gietijzer voor de standvinken en de ijzeren langsbalken. Dat was indertijd een opmerkelijke vernieuwing die echter nauwelijks vervolg heeft gekregen. Dat geldt ook voor de toepassing van ijzeren liggers in het kelderplafond. Dit was ook een exponent van 'de moderne tijd', die weinig navolging heeft gevonden.

Zoals vaak bij herbestemming van agrarische bebouwing vormen de lichttoetreding en de isolatie belangrijke aandachtspunten. Voor de lichttoetreding dient zoveel mogelijk gebruikt te worden gemaakt van de bestaande gevelopeningen, zoals ramen, deuren en de inrijdeur. Daklichten dienen bij voorkeur een plaats te krijgen aan de niet-erfzijde.

Dampdoorlatendheid van de gevels is ook na isolatie van groot belang.

Bronnen:

Bewijs van Eigendom voor den Heer Jacobus Adrianus van Beijeren landbouwer te Leimuiden. In dato 29 Juli 1907 (manuscript).

De toekomst van het centrum van Leimuiden. Enquête, november 2001.

Huijts, C.S.T.J., F.W. van Ooststroom, P. Ratsma, Th.A.J. Schiere, *Boerderijen in Zuid-Holland. Aquarellen van J. Verheul Dzn.* Uitgeverij Terra Zutphen/Stichting Historisch Boerderij-onderzoek Arnhem 1989.

Knoester, Johan (red.), *Kernachtig Rijnstreek. Schetsen uit de geschiedenis van de Rijnstreek.* Provinciaal Historisch Centrum (Erfgoedhuis Zuid-Holland). Delft 2006.

Olst, E.L. van, *Landelijke bouwkunst Zuid-Holland* (documentatiemap). Stichting Historisch Boerderij-onderzoek. Arnhem 1994.

Olst, E.L. van, *Uilkema, een historisch boerderij-onderzoek. Boerderij-onderzoek in Nederland 1914-1934.* Deel I en II. Stichting Historisch Boerderij-onderzoek. Arnhem 1991.

Onderzoek boerderij Dr. Stapensestraat 24 te Leimuiden. Bouwkundig onderzoek door Alphaplan BV. Alphen aan den Rijn 2004.

Richtlijnen voor Bouwhistorisch onderzoek. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Stichting Historisch Boerderij-onderzoek.

Bijlage 1

Monumenten Inventarisatie Project (MIP), provincie Zuid-Holland

Dr. Stapensestraat 24
Leimuiden (centrum)

Oorspronkelijke functie: boerderij
Huidige functie: woonhuis

Bouwjaar: ca. 1905

Omschrijving:

Boerderij, woonhuis met nok loodrecht op stalgedeelte. 1-laags en zolderverdieping. Symmetrische voorgevel met entreeportiek.

Gevels:

Rode baksteen in kruisverband. Segmentbogen/strekken boven vensters. Decoratief metselwerk met gele baksteen in boogvelden.

Vensters/deuren:

Schuifvensters. Bovenlichten met roedeverdeling en geel glas. Stalen stalvensters. Oorspronkelijke voordeur met panelen, glas en smeedwerk.

Dak:

Mansardekap, stal onder zadeldak. Gesmoorde kruispannen. Dakkapel met klauwstukken.

Bijzondere bijgebouwen/hek:

Links een gemetselde wagenschuur met zadeldak, windveren met makelaar. Boven wagendeur in voorgevel 2 roosvensters. Aan achterzijde hooiberg.

Groenaanleg:

Aan voorzijde 4 beuken. Links 3 kastanjabomen.

Motivatie:

Vrij gaaf. Karakteristiek voor periode.

Afbeelding 10 (links)
Stucplafond in
achterkamer van kamers
en suite.

Afbeelding 11 (linksboven) Schoorsteenmantel.
Afbeelding 12 (rechts) Raampartijen in kamer en
suite.

Afbeelding 13 (linksonder)
Schuifdeuren.
Afbeelding 14 (onder) Balkenplafond
opkamer.

Afbeelding 15 (boven) Bedsteek in opkamer.
Afbeelding 16 (rechts) Schuifluiken in de opkamer.

Afbeelding 17 (links) Trap naar zolder.
Deur en trap in originele kleuren.
Afbeelding 18 (boven) Telmerk op zolderbalken.

Afbeelding 19 (links) Tussendeur in zomerkamer. Rechts kastdeur, links deur van broodkast(?).
Afbeelding 20 (rechtsboven) Schouw en kast in werkkeuken.

Afbeelding 21 (links) Pekelbakken in kelder
Afbeelding 22 (boven) Keldervenster.
Afbeelding 23 (linksonder) Stal.
Afbeelding 24 (onder) Gietijzeren 'kapiteel' van standvink.

Afbeelding 25 (linksboven) Rookkast op achterhuiszolder.
Afbeelding 26 (rechtsboven) Bedstee op achterhuiszolder.

Afbeelding 27 (middenboven) Hanenkam boven voordeurportaal.
Afbeelding 28 (links en rechts) Boogvullingen.

*Afbeelding 29 (boven) Oostgevel.
Afbeelding 30 (links) Slijpsoren van melkbussen
naast de werkkeukendeur.
Afbeelding 31 (rechts) Achtergevel stal.*

- Afbeelding 32 (linksboven)* Koetshuis met paarden- en jongveestallen.
Afbeelding 33 (rechtsboven) Achtergevel van koetshuis en stallen.
Afbeelding 34 (middenboven) Wagen- en gereedschapschuur.
Afbeelding 35 (linksonder) Varkens- en/of schapenschuur.
Afbeelding 36 (rechtsonder) Kalkzandstenen, gevoegd met gekleurde mortel.